

GİRİŞİMCİ VE YENİLİKÇİ BİR EKOSİSTEM YARATMAK “İNEKLER PEYNİR YAPABİLİR Mİ?”

Mustafa Zülkeif Altan¹

ÖZET

Benzeri daha önce görülmemiş sosyal, ekonomik, teknolojik, biyolojik, siyasi ve çevresel problemlerin olduğu bir zamanı yaşıyoruz ve pek çok alanda küresel seviyede yenileşme, değişim, dönüşüm ve gelişim ihtiyacı içindeyiz. Bu durumun sonucu olarak da dünya ve özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler daha fazla, daha çeşitli girişimcilere, yenilikçi ve kamusal iyi düşünen insanlara ihtiyaç duymaktadır. Yenilikçilik ve girişimcilik; yüksek seviyeli sürdürülebilir büyüme ve gelişme elde edebilme, daha fazla iş olanakları yaratma, farklı grupları mutlu edebilecek nitelikli ve toplum odaklı politik çözümler ortaya çıkarma, daha iyi yaşam koşullarını destekleme ve 21. yüzyılın getirdiği pek çok farklı sorunun üstesinden gelebilme potansiyeline sahip olduğu düşünülmektedir. Peki, neden yeteri kadar ve farklı alanlarda girişimci, yenilikçi ve kamusal iyi düşünen insanımız yok? Bireylerin girişimci ve yenilikçi ve kamusal iyi düşünce yapısına sahip olmalarını besleyecek, girişimci ve yenilikçi bir ekosistem nasıl ortaya çıkarabilir? Bu makalede bir yandan daha yeniliğe daha fazla duyulan ihtiyaç ve ortaya çıkacak bu yeniliklerin insanlara ve insanlık için yararlı olup olmadığı irdelenmekte, diğer yandan bireysel farklılıkları merkeze alan ve alternatif değerlendirme tekniklerine dayalı bir eğitim sisteminin girişimci öğretmenler tarafından kamu yararı gözetilerek uygulanması durumunda; yenilikçi, girişimci ve kamu odaklı bir ekosistem oluşturulabileceği paylaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Girişimcilik, yenilikçilik, kamusal iyi düşünme, ekosistem, girişimci öğretim

CREATING AN ENREPRENURIAL AND INNOVATIVE ECOSYSTEM “CAN COWS MAKE CHEESE?”

ABSTRACT

We live in a time of unprecedented social, economic, technological, biological, political, and environmental problems, and we are in need of renewal, change, transformation and development at the global level in many areas. As a result of this situation, the world and especially developing countries such as Turkey need more and more diverse entrepreneurs, innovative and public-minded people. Innovation and entrepreneurship are both thought to have potentials to achieve high rates of sustainable economic growth and development, create more job opportunities, to bring solution-focused political remedies to please the different sides, to support better life conditions and to overcome many different obstacles brought by the 21st century. Then, why don't we have enough entrepreneurial, innovative, and publicly well-minded people in different fields? How can we create an entrepreneurial and innovative ecosystem that will nurture individuals' entrepreneurial, innovative, and publicly well-thinking spirits? In this article, on the one hand, the need for more innovation and whether these innovations will be beneficial for people and humanity are examined, on the other hand, it is shared that an innovative, entrepreneurial, and public-oriented ecosystem can be created if an education system implemented by entrepreneurial teachers that focuses on individual differences and is based on alternative assessment techniques taking the public interest into account.

Keywords: Entrepreneurship, innovation, publicly good thinking, ecosystem, entrepreneurial teaching

¹ Prof. Dr. Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi, altanmz@erciyes.edu.tr

1. GİRİŞ

“Dünya, tarihindeki en karmaşık, en sıkıntılı ve en farklı dönemlerinden birini yaşıyor. Teknoloji baş döndürücü hızda ve tarzda ilerliyor, güçler dengesi değişiyor, yaşanan hızlı değişim rejimleri, hükümetleri ve iş çevrelerini yeniden şekillendiriyor. İnsanhği temelinden etkileyen sorunlar yumağı, tüm milletleri içine almış durumda. Salgınlar, savaşlar, finansal kriz ve beraberinde gelen işsizlik, enflasyon, stagflasyon, gıda ve enerji krizi, açgözlülük, merhametsizlik, estetikten yoksunluk, iç çatışmalar, etnik temizlik, demografik değişiklikler, yönetim biçimlerinin değişmesi, terör, insan hakları ihlalleri, inanç, ifade ve tercihlere karşı duyarsızlık ve hoşgörüsüzlük, çevresel felaketler, mülteci krizleri, ülkelerin istilası ve bunların hem mevcut hem de gelecekteki etkileri, insanoğlunu yakın gelecekte nelerin beklediğini tahmin etmekte hem zorluyor hem de kararsız bırakıyor” (Altan, 2022a, s. 7).

Son kırk yılda, küreselleşmenin getirdiği olumlu ve olumsuz etkiler büyük, küçük, gelişmiş, gelişmekte olan veya az gelişmiş hemen her tür toplumu istisnasız etkilemektedir ve etkilemeye devam ediyor. Bu etkiler yeni bir oluşuma doğru mu evrilecek yoksa ulus devletlere bir dönüğe mi yol açacak?

Dünyanın hemen her yerinde devam eden ve uzun bir süre daha etkisini devam ettireceği öngörülen değişik alan ve kapsamdaki krizlerden ve sıkıntılardan kurtulmanın yolu olarak görülen girişimcilik ve beraberinde getirdikleri, yenilikçilik ve kamu yararını gözetmek gibi olgular, geçmişte hiç olmadığı kadar önemli hâle gelmiştir (Altan, 2019).

Yenilikçilik ve girişimciliğin yüksek seviyeli sürdürülebilir büyüme ve gelişme elde edebilme, daha fazla iş olanakları yaratma, farklı grupları mutlu edebilecek nitelikli ve toplum odaklı politik çözümler ortaya çıkarma, daha iyi yaşam koşullarını destekleme ve 21. yüzyılın getirdiği pek çok farklı sorunun üstesinden gelebilme potansiyeline sahip olduğu düşünülmektedir (Kuratko, 2005).

Mevcut küresel ortamda ve gelecekte karşılaşılabileceğimiz pek çok türden soruna kısa süreli, geçici, geleneksel yöntemler ve çözümler yerine daha sürdürülebilir, kalıcı ve insanın yaşam kalitesini arttırmaya yönelik kamusal iyi çözümler üretilebilmesi için daha fazla insanın yenilikçi düşünceye, girişimci olmasına ve kamusal iyi düşünmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Bütün bu değişimin sonucu olarak ekonomi ve iş eğitimi arasında ortaya çıkan yakın ilişki, girişimcilik ruhuna ve girişimcilik kültürüne çok daha fazla önem verilmesine ve bunların eğitim sistemleri içinde vazgeçilmez değerler hâline gelmesine sebep olmaktadır.

Geçmişte elbette hemen her kültür ortamında değişik türden yeniliklere öncülük etmiş girişimciler hep olmuştur ve olmaya da devam edecektir. Ancak bunların sayıları hep sınırlıydı ve sınırlı olmaya devam ediyor. Yenilikçi düşünceye sahip girişimcilerin pek çoğu da maalesef tesadüflerle ortaya çıkmış ve böyle giderse yine tesadüfen ortaya çıkmaya devam edecektir. Bu bakımdan kamu yararı ön planda olan yenilikçi

ve girişimcilik kültürünün de tıpkı diğer çözümler gibi sürdürülebilir olmasının sağlanması gerekmektedir. İşte sorun da tam burada karşımıza çıkmaktadır. Bu kültürü kim, nasıl ve nerde yeşertecek ve oluşturacaktır ki bu insanlar rahatlıkla ortaya çıkabilsinler? (Altan, 2019).

“Yüzyıllardır oluşturulan medeniyet, her zamankinden çok daha fazla ve çeşitli şekillerde ciddi bir kaos ve tehdit altındadır. Bu sürecin, yeni bir dünya düzeninin kurulmasına sebep olacağı açıktır. Bu düzen, dünyanın her yerindeki toplumları, hemen her alanda etkisi altına alacaktır. Bu yüzden ki artık sıklıkla, hiçbir şey yeni tip koronavirüs, Covid-19 salgını öncesi gibi olmayacaktır, söylemini duymaktayız. Sonuçta ya hem yerel hem de küresel ölçekte, toplumsal bir çöküşe gidilecek ya da insan olmanın onuru, insanın yaşadığı gezegenin tek sahibi değil bir parçası olduğu gerçeği, insanlık ve etik değerler bireylere kazandırılarak, toplumları bu çöküşten kurtarabilecek çözümler üretilebilmesine olanak sağlanacaktır. Her iki durumda da anahtar; insan, insanın nitelikleri ve bu insanı yetiştirecek toplum, eğitim kurumları ve bu kurumlarda uygulanacak eğitim sistemleridir” (Altan, 2022a, s.8).

1.1. Girişimcilik ve Yenilikçilik

Girişimcilik ve yenilikçilik kelimeleri sıklıkla birlikte veya aynı ortamlarda kullanılan birbirini içeren ve/veya kapsayan nosyonlardır. Girişimcilik; yaratıcılık, yenilikçilik, gelişim ve değişimle sonuçlanan bir süreci anlatır. Girişimcilik, genel olarak ekonomik gelişimin ve yeniliğin önemli bir unsuru olarak görülmektedir. Ülkeler, artık giderek artan pazar kaygıları, iş gücündeki sayısal azalmalar veya yer değişimleri nedeniyle; yenilikçi, yaratıcı, büyüme ve gelişme yönelimli pazar kaygıları konusunda ortaya çıkabilecek sorunlara karşı koyabilmeye hazırlıklı, yeni iş imkânları yaratabilen şirketlere ve bunları sağlayabilecek birey veya bireylere ihtiyaç duymaktadır (Altan, 2012, 2019; Drucker, 1985; Kuratko, 2005).

Girişimcilik, temel bir dönüşüm sürecidir. Yenilikçi bir fikirden bir işe ve bir işten de bir değere doğru ilerleyen bir süreci tanımlar (Altan, 2012, 2019; Drucker, 1985). Girişimci ruha sahip bireyler, reaksiyon göstermek yerine önceden harekete geçen proaktif insanlardır. Değişimi severler çünkü değişim, yeni fikirlerin ve olanakların itici gücüdür. Girişimciler, yaratıcı düşünen insanlardır ve bu potansiyellerini kullanırlar. Çevrelerindeki değişim ihtiyacını algılayıp yaratıcı çözümler getirirler. Girişimciler; dar görüşlülükle, fırsat arasındaki farkı iyi hesaplarlar ve çevrelerinde meydana gelen değişimleri avantaja çevirirler. Böylesi bir aşamada ortaya çıkanın iyi bir fikir mi yoksa gerçek bir fırsat mı olduğunu iyi algırlar (Altan, 2012, 2019; Littunen, 2000).

Her fikri olan girişimci değildir. Girişimcilik, mevcut bir soruna çözüm üretebilmek veya bir ihtiyacı karşılayabilecek bir ürün veya bir hizmeti yaratabilme sürecidir (Altan, 2012, 2019). Üretilen çözümlerin de mutlaka kamu yararına olmasına dikkat edilmelidir. Günümüzün hızla değişen rekabet ortamında ayakta kalabilmek için her türlü organizasyonun ürünlerini, hizmetlerini ve üretim yöntemlerini sürekli olarak

değiştirmeleri ve yenilemeleri gerekmektedir. Bu değiştirme, değişme ve yenileme işlemine de “yenilikçilik” diyoruz (Kao, 1993).

Yenilikçilik; yeni veya iyileştirilmiş ürün, hizmet veya üretim yöntemi geliştirmek ve bunu hem ticari gelir elde edebilecek hem de sosyal amaçlı, yani kâr amacı gütmeyen geliştirecek tüm süreçleri kapsar. Bu, sürekliliği olan ve yeni düşüncelerden doğan bir süreçtir. Tek seferlik bir sonuç asla değildir. Yenilik, bazen radikal daha önce hiç düşünülmemiş ya da daha önce hiç denenmemiş ve/veya geliştirilmiş ürün, üretim veya hizmet yöntemleriyle ortaya çıkar (Hebert & Link, 2009).

Yenilikçilik, ülkemizde sıklıkla sanıldığı veya ifade edildiği gibi sadece teknoloji alanıyla ilgili değildir. Teknolojik yenilikçilik, organizasyonel yenilikçilik, pazarlama yenilikçilik, eğitim yenilikçiliği, spor yenilikçiliği ve sosyal yenilikçilik gibi hemen her türlü alanda karşımıza çıkar. Geleceğe yönelmiş her toplumun bu tür yeniliklerin her birine kaynak ayırması ama çok daha önemlisi bu tür yenilikleri geliştirecek bireylerin ortaya çıkarak kültürü yaratmaları gerekmektedir. Bu bireylerinde mutlaka kamusal iyi düşünen bireyler olması gerekir.

Bu arada bu süreçte sıklıkla adı geçen Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge) süreci, yenilik için gerekli en önemli başmaklardan biridir. Ancak bu sürece dâhil olanlar girişimci ruha sahip değillerse ve kamusal iyi düşünmüyorsa ortaya gerçek manada bir değer çıkarmaları beklenemez ve maalesef hem zaman hem de para heba edilmiş olur. Topluma verilen zarar da cabası.

1.2. Her Yenilik İnsanlık Yararına Mıdır?

Sürdürülebilir bir gelişme için toplumların, kamu yararı gözetilerek geliştirilen yenilikçiliğin hemen her türüne şiddetle ihtiyaçı vardır. Bu yüzden de hemen her sektörde daha fazla yeniliğe ihtiyaçı olduğu dile getiriliyor ancak yenilikten ne kastedildiği, neye benzediği ve daha önemlisi bu ortaya çıkan yeniliklerin insanlığa ne katkı sağladığı üzerinde ciddi bir şekilde durulması gereken durumdur. Genellikle yenilik diye adlandırılan ürün ve hizmetlerin bazen yarardan çok zarar verdiği görülmektedir. Çok fazla kamu yararı gözetilmeden, yenilik aşkına yapılmış yenilik söz konusudur. Görüntüde güzel, parlak, daha önce denenmemiş veya dikkat çekici pek çok ürün ve servisin insanlığa yarardan çok tahrip edici potansiyelinin olduğu gözlemlenen bir gerçektir.

Bu arada sıklıkla dile getirdiğim yapıcı ve yıkıcı yenilikçilikten de bahsetmek isterim. Sarf edilen para ve zamana rağmen ortaya çıkarılan yeniliğin; insanlığa ciddi faydaları olmayan, biraz zorlama, kamu yararı düşünülmeden ve sadece yenilikçilik aşkına ortaya çıkarılmış olanlarına zararlı veya yıkıcı yenilikçilik diyorum. Bu türe ait hemen her alanda birçok yenilikten bahsetmek mümkündür. Örneğin tamamen laboratuvar ortamında hatta 3D yazıcı ile geliştirilen ve üretilen et ve bu etten yapılan hamburger, biftek ve diğer ürünleri gösterebilir (foodinlife, 2021; euronews. 2021; NTV, 2021; Williams, 2021); ayakkabı

şemsiyesi, uyuma şapkası, kâğıt peçete şapkası, ruj asistanı, şemsiye kravat, makarna fanı gibi ürünleri de ekleyebilirim (India Today, 2015).

Osaka Üniversitesi'ndeki araştırmacılar, 3D biyo-yazıcı teknolojisi sayesinde, laboratuvarında ilk kez yüksek kaliteli Japon *Wagyu* bifteğini yeniden ürettiler. Laboratuvarında modern teknoloji kullanılarak üretilen etler, nispeten daha kolay üretilebilecekken Osaka Üniversitesi araştırmacıları, et severlerin en iyi sığır eti türlerinden biri olarak gördüğü *Wagyu* etini üretmeyi başardılar. “Yenilikçi yapay” hamburgeri geliştiren ekibin başı Profesör Mark Post “Bu teknolojinin, artan et ihtiyacı sorununun çözümünde sürdürülebilir bir yöntem olarak geliştirildiğini, mevcut et üretiminin maksimum seviyede olduğunu ve bunun önümüzdeki kırk yılda yeterli et talebini sağlayamayacağını söylüyor bu yüzden de hiç şüphesiz ki et üretmek için etik ve çevre dostu olan bir alternatif bulmamız gerekiyordu.” diyor! Ayrıca etik ve çevresel kaygılar nedeniyle et yemeyen insanların sayısı dünya genelinde giderek artıyormuş. Bu yüzden de İsraili bir şirket, bu kapsamda dünyada ilk kez laboratuvar ortamında büyüyen sığır hücrelerinden üç boyutlu biyo-baskı yöntemiyle yapay biftek üretmiş oldu (Carrington, 2021).

Bu türe bir başka örnek parfümlü tuvalet kağıdını gösterebiliriz. Daha birkaç yıl önce piyasaya sunulan bu ürününün yakın zamanda hemoroitten kansere birçok soruna sebep olabileceği yönünde haberler okumaya başladık (Buntanjova, 2022). Bütün bunlar tamamen bir araştırmacı refleksiyle araştırılarak ortaya çıkarılmış, insanlara yeni fikirlerin, anlayışın ve yaşam biçimin dayatılmasını amaçlayan, milyon dolarların heba edildiği projelerin ürünleridir diye düşünüyorum. Burada insan yararı nerededir? AR-GE'ye sarf edilen para ve zaman yerine mevcut meraların niteliği artırılmalı veya yeni meralar oluşturulması için çevrenin niteliğinin artırılmasına zaman ayrılmalı çok daha anlamlı ve sağlıklı olmaz mıydı? İnsan DNA'sını temelden etkileyecek bu anlayışı insanlık yararına gösterilmesi düşündürücüdür. Laboratuvar ortamında sadece araştırma yapmak için yapılan ve sonrasında insanlığın başına bela edilen onlarca, tamamen laboratuvarında oluşturulduğuna inandığım, hastalıkla insanlık cebelleşmekte ve maalesef bu hastalıkları üretenler şimdi de yeni araştırmaları için milyonlarca dolar elde ederek bu hastalıkların sözde çarelerini, aşılarını veya ilaçlarını bulmaya çalışıyor! AIDS, kuş gribi, domuz gribi, deli dana, MERS, Covid-19, Maymun Çiçeği hastalığı gibi birçok hastalığın bu gruba girdiğine inananlardanım (Altan, 2022b)

Bu tür kapsamına girebilecek bir başka gelişmeyi de sizlerle paylaşmayı isterim. İtalyan cerrah Sergio Canevero 2017 yılına kadar kafa nakli yapacağını duyurmuştu (Justice, 2015). Böylesi bir ameliyat teknik olarak mümkündür. Ancak beyinden gelen sinirlerin omuriliğe ulaşması hayli sorunlu olduğundan ve eğer bu gerçekleşmez ise hastanın felç olacağı fakat kafanın yerinde kalabileceği düşünülmektedir! Sizce bu denenmeli mi? Yenilikçi bir cerrahi midir bu? Sarf edilen para ve zaman? Bunun başarıldığına dair henüz bir haber çıkmadı ancak bu durum denemediği anlamına elbette gelmiyor. Bir cerrah bunu başarırsa sizce başka kaç cerrah daha bunu deneyecek ve onlarca hastanın resmen katili olacaktır? Benzeri bir durum

ülkümüzde maalesef yüz ve çoklu organ nakillerindeki furyada çok çarpıcı bir o kadar da acı olarak yaşanmadı mı? Bir cerrah başardı diye bir başka cerrah sadece yüz nakli değil aynı anda birden fazla organ nâkili yaparak literatüre girme hevesiyle hastanın ölümüne sebep olmadı mı? Gerek var mıydı bütün bunlara?

Son yıllarda inanılmaz bir hızla piyasaya sürülen teknolojik yeniliklerin çoğu; telefonlar, televizyonlar, süpürgeler, fırınlar, buzdolapları vs. bence bu kategoriye girmektedir. Her defasında, bir iki pek de fazla kullanılamayacağı bilindiği halde, ürüne eklenen sözde yeniliklerle piyasaya sürülen yüzlerce ürün. Hem de akıllı sıfatı kullanılarak insanların kullanması teşvik ediliyor. Oysa akıllı diye diye dayatılan hemen ürün mutlak surette bizlerden habersiz başkalarının aklına hizmet etmektedir. Aralık 2022'de Dünyaca ünlü teknoloji firmasına ait robot süpürgecinin çektiği mahrem görüntüleri hatırlatmak isterim (Hürriyet, 2022). Diploma verilerek mezun edilen binlerce mühendis, doktor vs. iş kaybetmemek için sizce ne yapmalı? Veya ne yapıyor?

Son yıllarda okullarda, üniversitelerde adeta bir proje çılgınlığı yaşanmakta bu durum da ortamı bir tür proje çöplüğüne çevirmiştir. Ülkemizde TÜBİTAK kanalıyla her yıl milyonlarca dolar heba edilmesine rağmen maalesef ortaya pek de insanlık yararına olabilecek ve/veya dünya çapında kullanılacak yenilikçi ürünler veya hizmetler ortaya çıkmamaktadır. Üniversiteler ve okullar kanalıyla heba edilen meblağ da cabası. Hemen her üniversitede nitelikli ve yeterli sayıda araştırmacı olup olmadığına bakılmaksızın mantar gibi biten sözde tekno-kentler oluşturuluyor. Sonuç?

Yenilik yaratmak için projeler yapılmalı ve ciddi paralar harcanmalı diye bir kural asla yoktur ancak biz de maalesef bu durum biraz farklı algılanıyor ve büyük bütçeler olmadan yenilik ortaya çıkarılamaz gibi bir algı oluşturuluyor. Diğer taraftan, *Yapıcı yenilikçilik* ise tamamen insan ve insanlık yararına ortaya atılan veya geliştirilen fikirler neticesinde meydana gelen ürünleri, hizmetleri ve süreçleri içerir. Bu tür yenilikleri temsil edebilecek binlerce örnek verilebilir. Ancak ben burada fazla duyulmamış, çok masum ancak ortaya çıkardığı sonuçları itibarıyla hayli yararlı olabilecek birkaç tanesini sizlerle paylaşmak isterim. Birkaç yıldır piyasada olan ve farklı renklerdeki çamaşırların birlikte yıkanmasına olanak veren ve renklerin birbirine karışmasını önleyen mendiller!

Kaynak: İnternet, Anonim

İnsan davranışları üzerine çalışmalar yapan bir kuruluş, Manhattan’da insanların normal merdiven yerine yürüyen merdiveni daha fazla kullandıklarını fark etmesi üzerine, önce normal merdivenlerin başına sıska bir figür koyarak insanların dikkatini çekmeye çalışırlar. Ancak bu işe yaramaz ve insanlar dikkate almazlar. Daha sonra normal merdivenlere üzerine basıldığında “beat box” tarzı sesler çıkararak müzik yapan bir sistem yerleştirirler. Bunun üzerine daha fazla insanın normal merdivenleri kullandığını gözlemlerler (Hohenadel, 2014). Bu akım hızla yayıldı ve artık ülkemizde de pek çok alışveriş merkezinde kullanılmaktadır. Bu, sağlık açısından son derece gerekli olan merdiven inip-çıkmanın daha zevkli hale getirilmesi için düşünülmüş son derece basit ve insanlığa faydalı bir yeniliktir.

Kaynak: Hohenadel, 2014: National Geographic Channel

Cep telefonu kullanımı artık çılgınlık derecesinde kullanılmakta ve kullanım yaşı hızla düşmektedir. Bu da başta sağlık olmak üzere ciddi sorunları beraberinde getirmektedir (Ratini, 2021). Gerçi hemen her

konuda olduğu gibi bu konuda da büyük şirketlere adeta hizmet veren çalışmalar da yapılmakta ve yayımlanmaktadır (Digitale, 2022).

Hem yürüyen hem de telefonda konuşan, oyun oynayan, mesaj yazanların sıklıkla artan oranda kazalara sebep vermesi üzerine bazı ülkelerde kaldırımlarda cep telefonu kullananlara ayrılmış bölümler oluşturularak diğer insanlara çarpmamaları ve daha güvende olmaları sağlanmıştır (Gresko, J., 2014; Hatton, 2014).

Kaynak: Gresko, J., 2014: AP Photo/Cliff Owen

Yenilikçi davranış riskler alındığında, fikirlerin başarısızlık olasılığı da vardır. Bu yüzden de organizasyon ya da içinde yaşanan kültürün başarısızlığı nasıl karşıladığı çok önemlidir. İşte tam da burada yenilikçilik kültürü ya beslenir/desteklenir ya da tahrip edilir/cezalandırılır. İçinde yaşanan toplumun başarısızlığı nasıl algıladığı, riskleri nasıl algıladığından çok daha önemlidir. Burada da riski cesaretlendirmekle çılgınca olan bir fikri desteklemek arasında ince bir sınır söz konusudur. Desteklediğimiz risk insanın, insanlığın yararına mıdır? İnsana/insanlığa ne kadar fayda sağlayacak? Doğaya ve insana kısa ve uzun vadede bir zararı var mıdır? Yani atılan taş ürkütülen kurbağaya değişiyor mu? Değerlendirmesinin yapılması gerekmektedir.

Başarısızlık herkesin hoş karşılayabileceği bir durum değildir. Ancak bu başarısızlık, başarısızlığı destekleyen ve anlayabilen bir kültürde meydana geldiğinde, başarısızlık artık sıradan bir eylemiş gibi asla algılanmaz. Davranış sorunları yaşayan toplumlarda bazı davranışları kazandırmak adına davranış değişimi uzmanlarına ihtiyaç vardır. Gerçek yenilikçiler de bir tür davranış değişim uzmanlarıdır aslında.

ABD New Jersey'de *Lucy the Elephant* adında ahşaptan yapılmış bir müze-alışveriş merkezi fil vardır. ABD'de bulunduğum sırada orada bulunan bir Türk bölümü dolayısıyla adını duymuş ve gitmişim görmek için. Oradaki yetkililerden de güzel bir yenilikçilik hikayesi dinlemiştim. Sizlerle de paylaşmak isterim. Fil müze, sahile yakın olduğundan insanlar terliklerle ve ayakkabılarıyla kum getirdiklerinden ahşap merdivenler zaman içinde aşındığından ciddi bir tehlike ile karşı karşıya olan yöneticiler davranış değişimi uzmanlarıyla birlikte bir çıkış yolu aramışlar. Önce ayakkabılarını temizleyen insan levhaları ve uyarıları

konmuş etrafa ancak pek bir işe yaramamış. Ardından üzerine basıldığında ve ayakta durma temizlendiğinde gerçek fil sesi çıkaran interaktif paspaslar konmuş merdivenlerin başına ve mağaza girişine. Başlangıçta çocuklar hemen adapte olurken büyükler zorlanmış ancak zamanla pek çok kişinin bunu denediği gözlemlenmiş ve şimdi artık hemen herkesin kullandığı ve çürümenin önüne geçildiği bir uygulama olmuştur.

Kaynak: lucytheelephant.org

Düşüncelerimiz, bedenlerimizi ve davranış biçimlerimizi değiştirebilir mi? Evet. Bu yüzden insanlara düşünceleri değiştirebilecek olanaklar sağlanmalıdır ve bu değişimler insanlık yararına ve topluma katkı sağlamayı amaçlamalıdır. Bunun içinde toplumsal iyi düşünen insanlara ve bunlara yetiştirecek bir eğitim ekosistemine ihtiyacımız vardır. Bu duruma örnek olarak yine davranış değişimi uzmanlarının yaptığı gerçek iki yenilikçi uygulamayı sizlerle paylaşmak isterim. Bunlardan ilk okul, kilise, müze veya kütüphane gibi yerlerde acil çıkışlarda yaşanan sıkıntıların giderilmesi için kapının ön tarafına bir sütun yerleştirilmesidir. Yapılan bir çalışmada kapının ön tarafına konan bir sütunun etrafından insanların geçmesinin bu sütun olmadan geçmelerine nazaran daha seri yapıldığını ortaya koymuştur (National Geography, 2016). Ortaya konan sütunu fark eden insanlar her iki tarafa yönelmekte ve kapının önüne gelindiğinde de yine sağ ve sol taraftan kapı önünde yığılmanın önüne geçildiğini ve daha hızlı çıkış yapıldığını tespit etmişlerdir. Cuma namazlarında cami kapılarında yığılmaları önlemek için sizce de iyi bir fikir değil midir?

İkinci örnek ise yine aynı grubun, ABD’de bir grup yaşlı insanla yaptığı çalışmadır. İnsanlara bir tür yaşlılık testi uygulanır ve testi alanlara, sonuçların oldukları yaştan en az 10 yaş daha genç olduklarını gösterdiği söylenir. Bu aslında beyaz bir yalandır. Aradan 1 ay geçtikten sonra aynı kişilere yine aynı test verilir ve görülür ki adaylar bir önceki teste göre zihinsel olarak %17, fiziksel olarak ise %11 daha başarılıdır (National Geography, 2014). Demek ki düşüncelerimiz davranışlarımızı değiştirebilir ve yeni davranışlar bizlerin daha farklı düşüncelere sahip olmamıza sebep olabilir. Nörolog ve geriatri uzmanlarına duyurulur.

Aklımız kendi gücünü yenebilir. Yeteneklerimiz var ama onları kullanamıyoruz. Düşünce biçimlerimizi yenilikçi çözümler için veya çözümlere sunabilmek için değiştirilebiliriz. Düşünebildiğimiz her şey gerçek olabilir. Yeter ki düşünmeye fırsat verelim. Aynı grubun bir başka videosunu izlemiştim. ABD Kaliforniya’da “*Pizza Cenneti*” adlı restoranda yemek için uzun beklemeler yapıldığını ve bu yüzden sürekli olarak müşterilerin lokanta yöneticilerini suçladıklarını fark eden davranış değişimi uzmanları, bekleyen insanların daha az stres yaşamalarını sağlamak ve beklemeyi daha ilginç hale getirmek için sırada bekleyenlere çarkı felek yarışması yaptırmaya başlıyor. Bunun için bir sıra atlama butonu oluşturuyorlar. Butona bastıklarında ya kazanıp en öne geçme ya da kaybedip en arkaya geçme söz konusu. Oyunu oynamaya başladıktan sonra yapılan çalışmada insanların daha kısa süre beklediklerini söyledikleri ve beklemeden ötürü lokantayı daha az suçladıkları tespit edilmişti. Ortalama bekleme süresi 40 dakika olmasına rağmen, pek çok müşteri 15-20 dk beklediklerini söylüyorlardı. İşin eğlencesi de cabası. Düşüncelerimiz değiştirilebilir görüşüne çok basit yenilikçi bir örnek ve çözüm.

İnovasyonun gücünü sosyal etki için kullandığımızda herkes kazanır. Yenilik oranı hızlanır ve benzersiz teknolojik yeteneklerin ortaya çıkması sağlanır. Bu da bizlere gelişmenin yanı sıra, iyi birer kurumsal vatandaş olabilmek, insan potansiyelini güçlendirmek için teknoloji ve sosyal inovasyon çözümlerinden yararlanırken etik bir şekilde çalışmanın gerekli olduğunu gösterir. İnsanlığın en büyük sorunlarından bazılarıyla mücadele ederken teknolojiyi insanlık yararına kullanmak, gelecekteki liderlere doğru ve eşitlikçi olanaklar sağlayarak yarını bugünden oluşturma fırsatı sunar.

1.3. Eğitim: Girişimci ve Yenilikçi Ekosistemi Yaratmak

“1937’de yaşıyoruz ve üniversitelerimiz 15.yy’dan bir adım öteye geçemediler. On yıllardır ne üniversite organizasyonunda ne eğitimde ne de mezunların kalitesinde bir gelişme veya ilerleme kaydedemedik!”

H.G. Wells

Yukarıdaki alıntı aslında bizlere olup biten hakkında çok şey vermektedir. Hemen her yerde ve her platformda ağızlarda adeta pelesenk olmuş bir yenilikçilik, girişimcilik, AR-GE’dir gidiyor. Ancak böylesi bir felsefenin nasıl yeşertileceği ve oluşturulacağı konusu hâlâ muğlaktır. Birçok ciddi bilim adamı çok ciddi yayınlarla bu felsefeye sahip bireylerde bulunması gereken veya bulunan nitelikleri ve özellikleri sıralayarak işin içinden çıkmaktadır.

Yenilikçi düşünceye sahip bu girişimciler nerede, kimler tarafından ve nasıl yetiştirileceklerdir? Nasıl bir eğitim sistemi ve kültür ortamı, yani ekosistem, yenilikçi düşünceye sahip girişimcilerin ortaya çıkmasını sağlayacaktır?

Toplumların mevcut ve gelecekteki yeniliklerin ortaya çıkmasına sebep olacak kültürü ve o kültürden yararlanacak girişimci ruha sahip bireyleri ortaya çıkaracak eğitimi vatandaşlarına sunması gerekmektedir.

Girişimci Ve Yenilikçi Bir Ekosistem Yaratmak “İnekler Peynir Yapabilir Mi?”

Ancak okullarımızdaki mevcut “silo” tarzı öğretim ve yetiştirme göz önüne alınırsa günümüz gereksinimlerinden ne kadar uzak olduğumuz bariz bir şekilde ortaya çıkacaktır (Altan, 2019; Altan, 2022a).

“Mevcut eğitim sistemimiz, pek çok ülkede olduğu gibi, 19. Yüzyılın gerçeklerine göre kasabalı, köylü veya orta sınıf insanları şebirde bulunan fabrikalarda işçi, devlet dairelerinde memur yapmak veya toplumun ihtiyaç duyduğu diğer meslek elemanlarını yetiştirmek üzere tasarlanmıştır. Bu sistem; ders geçmeyi hedef alan, benzer beceriler kazandıran, kazanılan bu becerileri diğer bireylere göre daha gelişmiş olanlara avantaj sağlayan, asla sorgulatmayan, meraklandırmayan ve düşündürmeyen; yaratıcılığa, risk almaya, eleştirel düşünmeye müsaade etmeyen, sadece sayısal ve sözel zekâların değerli görüldüğü, ezberin vazgeçilmez olduğu, anaokulundan doktora sonrasına kadar bu iki zekâ ve dolayısıyla sol beyin odaklı olan standart ve merkezî testlerle bireyleri bireysel olarak değerlendiren, tek tipleştirilen, gerçek yaşama hazırlamayan ve dolayısıyla da bireylerin gerçek birer test çözücü robot olmasına neden olan bir sistemdir” (Altan, 2019, S.3).

Kaynak: İnternet, Anonim

Yukarıdaki karikatürden anlaşılacağı gibi mevcut eğitim sistemimiz maalesef bireyleri tek tipleştirmekte bu sisteme uymayanlar da bir şekilde (dershaneler yardımıyla) bu sisteme uygun hâle getirilmektedir.

“İnsan sosyal bir varlık olduğu için insanın iletişim ve iş birliği içinde olması, yaratıcı ve yenilikçi olması, mevcut durumlara karşı durabilmesi, hayal kurması, risk alabilmesi; çevreye, düşünceye, inanca, tercihe duyarlı ve saygılı olabilmesi, kişiliğinin olmazsa olmazlarını oluşturmalarıdır. Ancak sol beyin odaklı mevcut eğitim/öğretim sistemi; yenilikçi düşünmenin ve girişimciliğin temellerini oluşturan, ilişkilerimize kadar işlemiş ve hatta insan olmamızın vazgeçilmezlerinden olan, sağ beynimizde bizimle beraber dünyaya gelen ve yukarıda irdelenen becerilerimizi köreltmekte, yok etmekte ve bizleri sıradan birer itaat eden, çoktan seçmeli sorulardaki doğru cevabı bulmayı hedefleyen köleler hâline dönüştürmektedir” (Altan, 2019, s.2-3).

“Günüümüz ve gelecek artık sıradan, belli formatlarda düşünen insanlardan ziyade “kutunun dışında” hatta sınır oluşturmadan düşünen, yeni fırsatları arayan, bulan ve değişimi kucaklayan insanlara ihtiyaç duymaktadır. Bu bakımdan eğitimin verildiği okullar; çocukların kendilerini keşfetmelerine olanak verecek, farklı tecrübeler edinmelerine yardımcı olacak fırsatlar yaratacak ve bu fırsatları, tecrübeleri öğretmenler, yetişkinler, uzmanlar ve gönüllüler eşliğinde anlamlandıracak ortamlar hazırlamalıdır” (Altan, 2019, s.3).

Yenilikçilik ve girişimcilik kelimesi ilk ve direkt olarak iş dünyası ve ticaret gerçeğini çağrışırsa ve bu gerçekten ortaya çıksa da asla ticaretle sınırlı değildir. Ticaret, toplumun bir parçasıdır. Kültürel ve sosyal değerler, ekonomik politikalar ve uygulamalar sonucundaki davranışlar birbirini etkiler ve şekillendirir. Yenilikçi düşüncenin ve girişimciliğin, iş dünyasının hemen her alanında rutin ve temel bir unsur olabilmesi için, içinde yaşanan toplumun nasıl işlediği ve insanların nasıl hareket ettiği konusundaki görüşlerini yansıtması gerekmektedir. Sosyal tutumlar, politik ve ekonomik uygulamalar ve en önemlisi yasal sistem; yaratıcılığı, risk almayı, değişimi, eleştirel düşünebilmeyi ve yeni yaklaşımlar ve oluşumları destekler yapıda ve esneklikte olmalıdır. Bu tür yaklaşımlar, içinde yaşanan toplum tarafından göz ardı ediliyorsa o toplumda girişimci ruhun ortaya çıkması, yaşaması ve sonucunda yeniliklere vesile olması beklenemez veya girişimcilik tesadüflere ve bireysel başarılarla endeksli olur (Altan, 2012; 2019).

Eğer bir kurum kültürü planlarına harfiyen uyuyor, bunları satırı satırına takip ediyor ve asla başka bir yöne yönelmiyor ve değiştirmiyorsa ayrıca politikalarını adına “sıfır hata” denen bir yapıyla izah ediyorsa, orada gerçek manada bir yeniliğin veya yenilikçi düşüncenin oluşmasına asla imkân yoktur. Gelişime katkı sağlayan riskleri alabilme becerisi, yeniliğin gerçekleşmesini sağlar. Bütün bu bilinenlere rağmen, risk alabilme, yaratıcı ve yenilikçi olabilme bireyler tarafından sakınılan bir niteliktir. Neden? Eğitim sistemimizin hemen her seviyede buna yükseköğretim sistemimiz de dâhil maalesef gelecekte olup biteceklerle ilgilenmekten veya yeniliklere odaklanmaktan çok uzaktırlar. Üniversitemiz; yeniliği, yenilikçiliği düşünemedikleri ve/veya yenilikçilik tecrübelerini aktaramadıkları gibi bireylerin yenilikçi beyinlerini tahrip etmede ellerinden gelenin en iyisini yapıyorlar. Bunu bilinçli mi yapıyoruz? Sanmam ancak plansızlık, dikkatsizlik, öngörüsüzlük ve maalesef bilgisizliğin bir ürünü olduğuna inanıyorum.

Hangi ülkede ve hangi düzeyde olursa hemen hemen bütün politikacılar, iş adamları, liderler, ekonomistler hatta benim gibi öğretmen eğitimcileri aşağı yukarı aynı şeyleri söylüyor: geleceğimiz; yaratacağımız yeniliklere ve yenilikçi bireylere bağlıdır, yenilik olmadan geri kalmaya ve ikinci sınıf bir ülke olarak yaşamaya devam edeceğiz, diye!

Yeniliğe sebep olan ve onlara önderlik edebileceklere ihtiyacımız var! Bu tür insanlar öncelikli olmalıdır. Ancak eğitim sistemimiz ve toplum maalesef tam tersini yapmaktadır. Bu tür insanların önu genelde sıradan yeteneklere sahip ancak sistem içinde kalarak onun tüm idari inceliklerini ayakta kalmak için çıkarları uğruna kullananlar tarafından değişik yöntemlerle kesilmektedir.

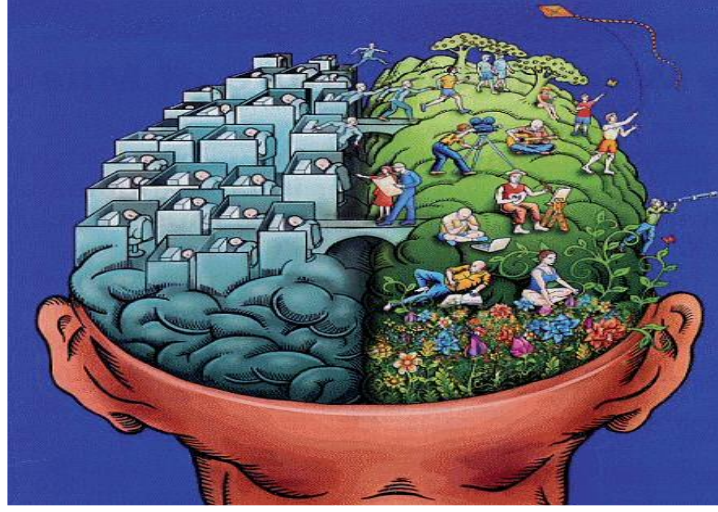
Türkiye’deki eğitim ve sınav sistemleri hemen her yıl hatta bazen yılda birkaç defa değiştirilmesine rağmen içerik ve genel yapı olarak hâlâ dizayn edildiği yüzyılın gerçekleriyle devam etmektedir. Bu yüzden de amaçlanan veya hedeflenen değişim asla ortaya çıkmamaktadır. Zaten tepeden aşağıya doğru yönelimli hantal bir yapı da değişimin sağlıklı gerçekleşmesine olanak vermemektedir. Bilgi aktarımına, aktarılan bilgilerin kavranmasına, ezberlenmesine ve anlamsız tekrarlara büyük önem verilen, benzer becerilerin öğretildiği ve test tabanlı değerlendirme yöntemlerinin vazgeçilmez olarak görüldüğü bir sistemden bahsediyoruz. Bu sistemden yetişen bireylerin girişimci ruha sahip olmaları ve yenilikçi olmaları asla beklenemez (Altan, 2019).

Türk insanı girişimci ruha sahiptir. Ancak mevcut eğitim sistemi; anaokulundan doktora seviyesine kadar tek tip sayısal/sözel zekâ ekseninde oluşturulmuş, ezber ve bilgi kavrama gerektiren, alanın kendisini değil hakkında olanları öğreten ve bunları standart testlerle değerlendiren bir yapıda olduğundan girişimcilik ruhunun ortaya çıkmasını ve gelişmesini maalesef engellemekte, kör hatta yok etmektedir.

1.4. Bireysel Farklılıklar

Hayattan rengi alın, geri neyi kalır ki?

İlkokuldan hatta anaokulundan başlayan ve doktora seviyesine uzanan bir süreçte maalesef benzer bir öğretim yönteminin takip edildiği ve değerlendirmelerin de hep aynı tür yeterlilikler üzerinden yapıldığı (sayısal/sözel) bir sistemle boğuşup durmaktayız. Bu bağlamda testlerin anaokullarında bile kullanıldığını hatırlatmak isterim. Milyonlarca çocuğu bu tek tiplendiren test cenderesi içine alamadığımız için heba ettik. Bu çocukların acı çekmelerine sebep olduk ve birbirlerinin benzeri, klonlanmış gibi aynı becerilere sahip, asla farklı düşünemeyen insanlar yetiştirdik, yetiştirmeye devam ediyoruz. Ortalık benzer becerilere sahip, sayısal ve sözel zekâları gelişmiş, sol beynini aktif olarak kullanan binlerce doktor, büyükelçi, vali, mühendis, hâkim, savcı, bürokrat, öğretmen, istihbarat görevlisi, mimar, komutan, milletvekili, öğretim üyesi, hemşire, polis, işçi, memurla dolu. Sürekli olarak sıradan, hata yapmaktan çekinen, değişime ve yeniliğe kapalı tarafı yani sol beyni gelişmiş, işlenmiş ve avantajlı hâle getirilmiş bireylerin oluşturduğu bir toplumda yaratıcı zekâyâ sahip, risk alabilen, öz güvenli, insan odaklı, adaletli, yeniliğe ve farklılığa açık; vali, yazar, mimar, sporcu, hâkim, sanayici, girişimci ve yenilikçilerin çıkması nasıl beklenebilir? Bu sistem inek yetiştirir ve asla peynir ortaya çıkaramaz (Altan, 2019; Altan, 2022a).

Kaynak: İnternet, Anonim: Sağ/sol beyin baskınlığı

Bireysel olarak hazırlanmış testler, standart testler (ben bunlara standartlaştıran testler diyorum), 3-4 soru ile yapılan ve ezberin neticesinde bilgi aktarımını gerektiren değerlendirmeler; öğrencilerin yaratıcı düşüncelerini, risk almalarını ve eleştirel bakabilmelerini engellerken, onları hayata da hazırlamamaktadır. Böyle bir tablodan önderlik edecekleri çıkarmak ciddi tesadüflere kalmaktadır. Sadece verilen talimat ve emirleri takip eden ve risk almaktan ölümün kendisinden korkmaktan daha fazla korkan birer takipçi sınıfı oluşturmaktan asla öteye gitmiyoruz, gidemiyoruz! Okullarımızda öğretilen ve okutulan hemen her şey yeniliğin nasıl yaratıldığının tam tersi şeylerdir.

Yenilikçilik, bağımsız düşünebilmek ve mevcut yapının rahatının, tahmininin ve güvenliğinin dışında güçlü bir çalışma yeteneği gerektiriyor. Bu cesaret kim de var? Kimlere kazandırabiliyoruz? Onlarca hatta yüzlerce yıl geçmesine rağmen benzer bir eğitim sistemiyle yeni nesiller geleceğe hazırlanıyormuş gibi yapıldı, yapılmaya da devam ediliyor. Eski sistemle yetiştirilmiş bireylerin karşımıza çıkan yeni sorunlara çözüm üretmeleri nasıl beklenir? Eskiyle, yeni inşa edilebilir mi? Maalesef ülkemizde eskiyle, yeni inşa edilmeye çalışılarak hem bugün hem de yarınlar çalınmaktadır.

Bütün sistem artık sıradanlaşmış ve 19. yüzyıl becerilerinin çok kötü şekilde kazandırılmaya çalışıldığı işlere hazırlamaktan bir adım bile öteye gitmiyor! Bütün bunları da gençleri hazırlamaya çalıştığımız işlerin birkaç yıl içinde ortadan kalkacağını veya alanda binlerce kişinin yığılacağını bile bile yapıyoruz! Ne yaman çelişki değil mi?

Bireysel farklılıkları dikkate almayan ve “Herkes aynı beden gömleği giyebilir.” düşüncesiyle yapılan eğitimin sonucudur bütün bunlar. Peki çözüm? Bireysel farklılıkları dikkate alan bir eğitim sisteminin yerleşmesi. Bireysel farklılıklara saygı ve bu farklılıkların bilinçli olarak öğretmen eğitiminde öğretilmesinin; öğretmenlerin öğretimini direkt olarak etkileyeceğine, okullarımızda gerekli temel dönüşümü yaratacağına, bireylerin gerçek potansiyellerini ortaya çıkarmaya ve bu potansiyellerini hem kişisel hem de toplumun

gelişimi için kullanabilmelerine yardımcı olacağına ayrıca bireysel farklılıklara olan farkındalığın girişimci ve yenilikçi ruha sahip bireylerin ortaya çıkmasına da olanak sağlayacak yegâne anlayış olduğuna inanmaktayım (Altan, 2019; Altan, 2022a).

Bireysel farklılıklardan neyi kast ediyorum? Bireysel farklılıklar; insanları birbirinden farklı kılan, bazıları doğuştan bizimle beraber olan, bazıları ise zamanla değişik faktörler neticesinde şekillenen ve zamanla değişime uğrayabilecek ve geliştirilebilecek, bizi biz yapan ve içimizdeki bizi ortaya çıkarmamıza yardım eden gerçeklerdir (Altan. 2019, s.106)

Temel bireysel farklılıklar:

- ❖ Beyin baskınlığı
- ❖ Genel zekâ
- ❖ Çoklu zekâ profili
- ❖ Motivasyon
- ❖ Yaş
- ❖ Cinsiyet
- ❖ Tutum
- ❖ Kendine güvenme
- ❖ Risk alma
- ❖ Öğrenme stratejileri
- ❖ Öğrenme biçimleri
- ❖ Alan bağımlı/ bağımsız olmak
- ❖ Kişilik
- ❖ Belirsizliği tolare edebilme
- ❖ Kaygı düzeyi
- ❖ Öğrenmeye dair inançlar (Altan, 2019)

Bireysel farklılıkları dikkate almayan ve “Herkes aynı beden gömleği giyebilir.” düşüncesiyle yapılan sol beyin odaklı eğitim; bireylerin zevk almamasına, merak etmemesine, yeni şeyler öğrenmemesine, bilim ziyafetine dâhil olunmamasına ve öğrenme sürecinin bir işkence ve eziyete dönüşmesine sebep olmaktadır (Altan, 2019; Altan, 2022a).

“Sezgisel beyin, yani sağ beyin, Allah’ın bir lütfu ve kutsal bir armağanıyken; mantıksal beyin, yani sol beyin sadık bir köledir. Köle de sabibi ne derse onu yapar! Ne acıdır ki mevcut eğitim sistemimiz, bizleri birer köle olmaya ve doğuştan bizlere bahşedilen ve daha iyi, daha hoşgörülü, yaratıcı ve adaletli insanlar

olabilmemize yardım edecek tarafı göz ardı etmeye ve onu yok saymaya yönlendirmektedir” (Altan, 2019, s.113).

Ahlaki ve manevi değerlerin de sağ beynin uzmanlığında olduğunu hatırlatarak, değerler eğitiminin, sağ beyin aktiviteleri ile yani yaşanarak ve örnek gösterilerek öğrenilebildiğini göz ardı etmemeliyiz. Kalbin beyni var mıdır? Başlangıçta bu soru ilginç hatta saçma gelebilir. Ancak cevap olarak “Evet vardır ve o da sağ beyindir.” diyeceğim. Üstüne basa basa söylemek isterim ki kalbin beyni sağ beyindir. “Kalbimin sesini dinledim ve kararımı ona göre verdim.” diyen bir insanın sağ beyini ya baskındır ya da karar sürecinde devreye girerek kararın alınmasına katkı sağlamıştır. Yazar Alev Alatlı'nın ısrarla vurguladığı bireylerin “aydınlanma kutbundan merhamet kutbuna” geçmeleri sol beyin odaklı eğitim sistemleriyle imkânsızdır (Alatlı, 2014). Böylesi bir geçiş için eğitim sistemlerinin mutlaka sağ beyne değer vermesi ve sağ beyini devreye sokması ayrıca ahlaki zekâ konusuna da diğer zekâlara verilen önemi hatta çok daha fazlasını vermeleri gerekmektedir (Altan, 2019; Altan2022).

Bireylerde artık yaratıcı, risk yönelimli ve yenilikçi bir düşünce yapısını yerleştirme ve bu felsefeyi oluşturma zamanı çoktan geldi! Ancak bunu yerleştirecek kendileri bizzat bu felsefeye sahip öğretmen üyelerine ihtiyaç bulunmaktadır. Kendileri bu yapıda olmayanların, bu niteliklerde birey yetiştirmesi asla beklenemez.

1.5. Alternatif/ Performans Tabanlı Değerlendirme Sistemleri

Eğer bir balığı ağaca tırmanma becerisi ile değerlendirirseniz, balık kendisini hayati boyunca aptal hissedecektir! (Anonim)

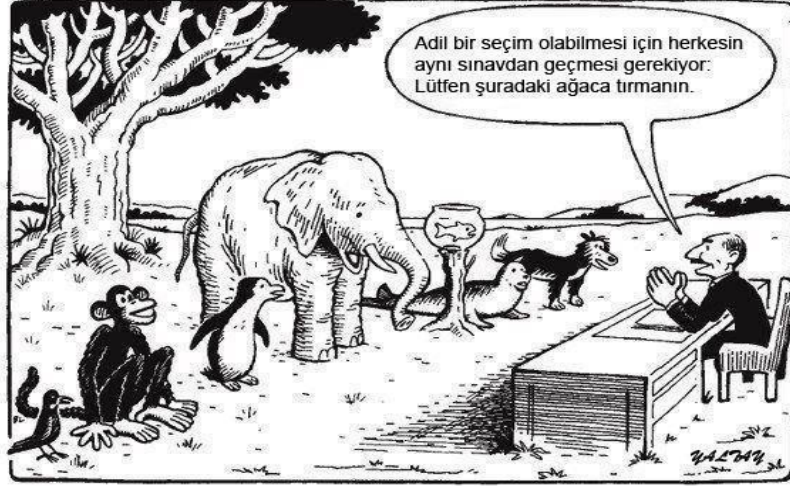
Mevcut hâliyle, geleneksel değerlendirme yöntemleri okulların bazı bilgi ve becerileri bireylere öğretmiş olmasını, bireylerin de bu bilgi ve becerilere sahip olmasını arar. Test edilerek de bu bilgi ve becerileri kazanıp kazanmadıkları tespit edilmeye çalışılır. Geleneksel değerlendirme sistemlerinin temelini sayısal/sözel zekâ ağırlıklı zekâ anlayışı oluşturmaktadır. Bu sistemler, bilgiyi ve ortaya çıkan ürünü değerlendiren ve kâğıt-kalemle yapılan değerlendirmelerdir. Standartlaştıran standart testleri de içeren geleneksel değerlendirme yöntemleri bu özellikleriyle bireysel farklılıkları göz ardı etmekte, herkesi tek bir beden elbise giymeye zorlamakta ve dolayısıyla tek bir tür insan yetişmesine sebep olmaktadır (Altan 2019; Altan, 2022a).

Geleneksel/standart sınavlara alternatif olan sistemlere alternatif değerlendirme, otantik değerlendirme, performans tabanlı değerlendirme, enformel değerlendirme, tanımlayıcı değerlendirme, direkt değerlendirme gibi adlar verilmektedir.

Geleneksel yöntemlerin, düşük seviyeli düşünme becerilerini sergilemeyi gerektiren özelliklerinin aksine performans tabanlı değerlendirmeler; sınıflandırmak, mukayese etmek, analiz etmek,

değerlendirmek, çıkarım yapmak ve sentezlemek gibi yüksek seviyeli düşünme becerilerinin sergilenmesini gerektirir. Bunlar da Bloom’un taksonomisinde en üst kısımda yer alan becerilerdir (Anderson vd, 2001).

Geleneksel yöntemlerde sürekli var olan sayısal-sözel zekâ tabanlı değerlendirme yöntemlerinin sadece bu zekâları daha gelişmiş bireylere avantaj sağladığı ve insanların neredeyse doğumdan ölüme kadar benzer zekâları içeren sınavlara tabi tutuldukları, dolayısıyla birbirine benzeyen insanlardan oluşan toplumlar inşa edildiği göz önüne alındığında alternatif değerlendirme sistemleri sayesinde daha fazla ve daha gerçekçi eşitlik sağlanacağı açıktır (Altan, 2019).

Kaynak: İnternet, Anonim

Yaklaşık otuz yıldır kâğıt kalem tarzı geleneksel değerlendirme yöntemlerini kullanmayan kullandığımda da Bloom’un taksonomisinde yer alan *Yüksek Seviyeli Düşünme* becerilerini gerektiren sorular ve işbirlikçi teknikler kullanmaktayım (Altan, 2021). Sınıflarımda kullandığım ve sonuçlarına bizzat şahit olduğum bazı performans tabanlı değerlendirme yöntemleri şunlardır:

- Projeler (Bireysel/Grup Projeleri)
- Mülakatlar/sözlü sunumlar
- İlerleme/gelişim mülakatları
- Yapılandırılmış cevaplı sorular
- Denemeler
- Öğrenme günlükleri
 - Diyalog günlükleri
 - İkili açıklamalar
 - Simülasyonlar
 - Portföyler
 - Anekdot kayıtları

Süreç föyler
Ses ve görüntü kayıtları
Evde yapılan sınavlar (*ChatGPT* dikkate alınmalıdır)
Konferanslar
Dakikalık kâğıtlar (Altan, 2019; Altan, 2022a)

Hiçbir öğrenci benzer olmadığı için öğrenmeleri de aynı olmayacaktır. Bu bakımdan değerlendirme yöntemlerinin de aynı olmaması gerekmektedir. Sırf bu gerçekten yola çıkarsak bile performans tabanlı değerlendirme sistemlerinin önemi çok daha açık olacaktır. Bu tür değerlendirme sistemleri sadece bazılarının değil, hemen herkesin uçabileceğini, yani eğitim-öğretim alanında ve dolayısıyla hayatta başarılı olunabileceğini kanıtlar bize (Altan, 2019; Altan, 2022a).

Bütün bunlar göz önüne alındığında performans tabanlı değerlendirme sistemlerinin yaygınlaşması, düzenli ve etkin olarak kullanılması, eğitim sisteminin odağına yerleşmesi, değerlendirmelerin gerçek yüzünün, lezzetinin ve öneminin; öğrenciler, öğretmenler, aileler, idareciler, politikacılar tarafından görülmesine ve standart testlerden sürekli zarar görerek ve on yıllarca tek tip elbise giymek zorunda bırakılan bireylerin dolayısıyla da toplumların makûs kaderi değişecektir. Bu sistemler girişimci ruha sahip pek çok bireyin toplumların yararına olabilecek birçok yeniliğin daha rahat, daha doğal ve daha sık ortaya çıkmasına olanak verecektir.

Bu kapsamda *ChatGPT*'nin en son sürümünün geçen yılın sonlarında ortaya çıkmasından sonra bütün dünyada, eğitimciler, uyguladıkları değerlendirmeleri, geleneksel yazma öğretimi ile denemelerden, şiir ve sanat ürünlerine kadar hemen her şeyi esrarengiz bir karmaşıklıkla ortaya çıkaran teknolojiyle nasıl bağdaştırılacağı konusunda kafa karışıklığı ve ciddi sıkıntılar yaşamaktadırlar. Bazı eğitimciler, *ChatGPT*'nin bir öğrenme aracı olabileceğini öne sürerken, diğerleri bunun bir kopya çekme aracı olarak kullanılma olasılığının daha yüksek olduğunu söylüyor. Bu bakımdan uygulanacak değerlendirme sistemlerinde teknolojinin bu kopya üretme potansiyeli mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Özellikle yukarı da belirttiğim gibi evde yapılan sınavlar ve projeler konusunda ekstra dikkat sarf edilmelidir.

ChatGPT'nin altından kalkamayacağı ödevler bulunmalı ve yapay zekâ korumalı ödevler konusunda mutlaka bazı stratejiler geliştirmelidirler. Bunların bazıları: yapılan çalışmaların mutlaka kişisel tecrübelerle, içinde yaşanan toplumla ilişkilendirilmesi, yakın tarihli bir konu hakkında çalışmaları ve yazmalarının teşvik edilmesi, alternatif/performans tabanlı değerlendirme sistemleri içinde paylaşıldığı gibi çalışmalarını sözlü sunumlar, portföy, süreç föy ve sesli ve sözlü materyallerle açıklamaları ve paylaşımları, proje tabanlı öğrenme uygulamalar ve sınıf içinde yapılacak dakikalık kâğıt uygulamaları olabilir.

2. SONUÇ ve TARTIŞMA

Girişimcilik ve yenilikçilik ruhu insanlarda varken neden her ortamda, kültürde veya ülkede benzer oran ve düzeyde ortaya çıkmamaktadır? Ortaya çıkmasına neler vesile olur veya engel olur? Bu sorular bizleri farklı bir yola ve bakış açısına yöneltir. Mevcut kültürel faktörler, aile gelenekleri, yetiştirilme şartları, eğitim anlayışı, sağlık hizmetleri, yaşam kalitesi, yaşam süreleri, hukuki ve politik sistem; bu ruhun ortaya çıkma arzusunu, şeklini, düzeyini, isteğini ve gereksinimini şekillendirmekte büyük rol oynamaktadır.

Girişimci ve yenilikçi ruh; doğuştan, genetik olarak beraberimizde gelen ve ancak içinde yaşanan kültürün ortaya çıkarılmasına müsaade ettiği oranda ortaya çıkan bir olgudur. Yaşanılan kültür olarak vermiyorsa bu tür resmî derslerin bu ruhu ortaya çıkarması mümkün değildir veya ortaya çıkması çok büyük tesadüflere bağlıdır.

Üniversitelerdeki genellikle işletme bölümlerinde müfredata konulan resmî dersler, girişimciliğin temel prensiplerini bir beceri olarak öğretebilir ve bir farkındalık yaratabilir ancak girişimciliğin ve yenilikçiliğin olmazsa olmazı olan girişimci ruha sahip olma, yani yaratıcı, yenilikçi, ısrarcı, cesur olma, risk alabilme ve eleştirel düşünebilme gibi nitelikleri nasıl kazandırabilir? Benim şahsi görüşüm; resmî girişimcilik derslerinin, bu nitelikleri kör eden hatta yok eden diğer derslere katkı vermektan başka bir işe yaramayacağı yönündedir.

Girişimcilik eğitimi, yani bir fikre sahip olma ve o fikri eyleme dönüştürme felsefesi, eğitimin bütün kademelerinde ve bütün ders programlarına yedirilerek öğrencilere kazandırılmalıdır. Dikkat edilirse girişimcilik ve yenilikçilik eğitiminden bahsetmiyorum. Bir insanı bir ders almakla veya bir iki seminere dâhil etmekle girişimci yapamazsınız! Belki bazılarında şimşekler çakmasına neden olabilir ancak bu da atılan taşın ürkütülen kurbağaya değmemesine neden olur! Ben makro düzeyde eğitim sisteminin girişimci felsefeyle gerçekleştirilmesinden bahsediyorum. Bunun da yolu bireysel farklılıkları dikkate alan performans tabanlı alternatif değerlendirme sistemlerinin eğitimin her kademesinde kullanılmasından geçmektedir. Hemen her seviyedeki eğitim kurumları 21. yüzyılın gerektirdiği yöntem ve yollarla; yaratıcılığı, yenilikçiliği, sıra dışı düşünmeyi cesaretlendirecek, problem çözmeye odaklı ortamlar hazırlamak mecburiyetindedir.

Yaratıcı, risk yönelimli ve yenilikçi bir düşünce yapısını yerleştirmek için:

- ❖ Öğrencilerimize birey olmalarını öğretmeliyiz. Bağımsız davranabilme becerisi mutlaka kazandırılmalıdır. Yenilikçilik tamamen kişisel inisiyatif kullanabilmek ve risk alabilmekle ilgilidir. Öğrencileri önceden tespit edilmiş ve belirlenmiş çözümlerle uğraştırırken, yaratıcı olup kendi çözümlerini üretebilmelerine imkân vermiyoruz! Sonra da gerçek hayatta sorunlara çözüm bulmalarını istiyor ve bekliyoruz. Ancak seçenek olmayınca da tökezliyorlar.

- ❖ Eğitim sistemi içinde bireylerin başarısız olmalarına imkân verilmelidir. Başarı kolaydır ancak başarısızlık önemlidir.
- ❖ Öğrencilerimize, öncülük etmenin iyi bir şey olduğu ve diğer insanların fikirlerini değiştirebilmenin çok önemli bir nitelik olduğu öğretilmelidir.
- ❖ Öğrencilerimize, çok önceden belirlenmiş, sıradan ve kalıplaşmış dersler vermeyi bırakmalıyız. Bu tür dersleri alarak sistemin genel yapısına uygun davranmalarını istedikçe, onları sıradanlaştırıyor, esneklikten uzaklaştırıyor değişime ayak direktmelerini sağlıyor ve mevcut kurallara uyan birer köle haline gelmelerini sağlıyoruz!
- ❖ Öğrenmeye derinlik kazandırılabilirdiği kadar genişlik de kazandırılmalıdır. Öğrencilere, tek bir alana özgü derinlemesine, son kullanım tarihi geçmiş ve sıradan bilgiler yerine farklı alanlarda becerilerini geliştirme fırsatları vermeliyiz. İnovatif olmalarını istiyorsak farklı alanlarda öğrenebilme ve denemeler yapmalarını sağlamalıyız. Merak edip, ilgi alanlarını fark edecek ve genişletecek fırsatlar vermeliyiz. Kısacası öğrenmeyi öğrenmelerine fırsat vermeliyiz!

2023, 2053, 2071 hedefleri olan ve düzenli olarak yabancı yatırımcıları ülkemize çekmek amacıyla kullanılan “Türkiye’nin gücünü keşfet” sloganından yola çıkarak yabancılardan önce bizim kendi gücümüzü keşfetmemiz gerekmiyor mu? Bunun için de yani gücün ortaya çıkabilmesi ve keşfedilebilmesi için, bu gücü yaratacak uygun eğitim ortamını mutlaka çok daha geç olmadan yaratmamız gerekiyor.

Şimdi sizlerden başlıktaki sorunun cevabına düşünmenizi istiyorum. İnekler peynir yapabilir mi?

KAYNAKÇA

- Alatlı, A. (03 Aralık, 2014). Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Edebiyat Ödülü 2014 Teşekkür Konuşması. <https://www.alevalatli.com.tr/cumhurbaskanligi-kultur-ve-sanatbuyuk-edebiyat-odulu-2014-tesekkur-konusmasi/ET:03.12.2014>
- Altan, M.Z. (2012). Her Alanda Yeni Steve Jobs’lar Yaratmak için Girişimci Öğretim ve Girişimci Öğretim Üyeliği. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 2 (4), 1-8.
- Altan, M. Z. (2019). Türkiye’nin Eğitim Çıkmazı. *Girişimci Öğretim, Girişimci Öğretmen* (3. Baskı). Pegem Akademi Yayınları
- Altan, M.Z. (2021). Pre-service English Language Teachers’ Reflections on Cooperative Assessment. *European Journal of Alternative Education Studies*, 6 (2), 1-19.
- Altan, M.Z. (2022a). *Eğitim Terörü*. Destek Yayınları
- Altan, M.Z. (2022b). *Biyoloji ve Teknoloji Terörü*. Destek Yayınları
- Anderson, L.W. (Ed.), Krathwohl, D.R. (Ed.), Airasian, P.W., Cruikshank, K.A., Mayer, R.E., Pintrich, P.R., Raths, J., & Wittrock, M.C. (2001). A taxonomy for learning, teaching, and assessing: *A revision of Bloom’s Taxonomy of Educational Objectives* (Complete edition). Longman.
- Bolton, B., & Thompson, J. L. (2015). *The entrepreneur: The all-in-one entrepreneur-leader manager*. New York: Routledge.

- Buntanjova, D. (30 Apr., 2022). Toilet warning: Scented toilet paper could be hiking your risk of seven health problems. <https://www.express.co.uk/life-style/health/1602607/toiletwarning-scented-toilet-paper-higher-risk-pruritus-ani-haemorrhoids/ET: 01.05.2022>.
- Carrington, D. (8 Dec., 2021). World's largest lab-grown steak unveiled by Israeli firm. <https://www.theguardian.com/environment/2021/dec/08/worlds-largest-lab-grown-steak-unveiled-by-israeli-firm/ET: 08.12.2021>
- Digitale, E. (21 November, 2022). Age that kids acquire mobile phones not linked to well-being, says Stanford Medicine study. <https://med.stanford.edu/news/allnews/2022/11/childrenmobile-phone-age.html/ET: 21.11.2022>
- Drucker, P. F. (1985). *Innovation and entrepreneurship: Practice and principles*. Harper & Row.
- Foodinlife. (Eylül, 3 2021). Dünyanın en iyi eti artık laboratuvarında da üretiliyor: 3D baskılı Wagyu bifteği. <https://foodinlife.com/dunyanin-en-iyi-eti-artik-laboratuvarinda-da-uretiliyor-3d-baskili-wagyu-biftegi/E.T.: 5.10.2021>
- Gresko, J. (2014). National Geographic Channel divide Washington DC pavement and add a 'no cellphones' lane. <https://www.news.com.au/technology/national-geographic-channeldivide-washington-dc-pavement-and-add-a-no-cellphones-lane/newsstory/420a6c4c3fa243e65e790cf9edfc55f8/ET: 22.07.2014>
- Hatton, C. (16 Eylül, 2014). Cep telefonu kullanıcılarına kaldırımda özel şerit. https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/09/140916_cin_ceptelefonu_ozel_yol/ET:17.09.2014
- Hebert, R. F., & Link, A. N. (2009). *A history of entrepreneurship*. Routledge.
- Hohenadel, A. (13 Nov., 2014). This New TV Show Experiments With Design to Deter Speeding, Jaywalking. <https://slate.com/human-interest/2014/11/dan-pinks-crowdcontrolon-national-geographic-channel-uses-design-to-tackle-social-problems-across-america/video.html/ET: 15.11.2014>
- Hürriyet (22 Aralık, 2022). Robot süpürgeci mahrem görüntüler Facebook'a düştü! Büyük skandal infiale neden oldu. <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/robot-supurgenincektigi-mahrem-goruntuler-facebook-a-dustu-buyuk-skandal-infiale-neden-oldu42191686/ET: 22.12.2022>
- India Today. (September 15, 2015). Some weird inventions of all time. <https://www.indiatoday.in/education-today/gk-and-current-affairs/story/ridiculousinventions-263101-2015-09-15/ET: 21.05.2016>
- Justice, A. (17 Apr., 2015). Neurosurgeon Sergio Canavero insists 'time is now' for frontier breaking head transplant. <https://www.ibtimes.co.uk/neurosurgeon-sergio-canavero-insists-time-now-frontier-breaking-head-transplant-1497034/ET: 18.04.2015>
- Kao, R. W. Y. (1993). Defining entrepreneurship: Past, present and? *Creativity and Innovation Management*, 2(1), 69-70.
- Kuratko, D. F. (2005). The emergence of entrepreneurship education: development, trends, and challenges. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 29(5), 577-597.
- Littunen, H. (2000), "Entrepreneurship and the characteristics of the entrepreneurial personality", *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 6(6), 295-310.
- Lucy The Elephant. <http://www.lucytheelephant.org/?presets=preset5>
- National Geography (16 Dec., 2014). Top 5 Young-At-Hearts- Crowd Control. <https://www.youtube.com/watch?v=LSrD5-KD0NM/ET: 05.01.2015>
- National Geography (02 Sept., 2016). Crowd Control: Emergency Exit Experiment. <https://www.facebook.com/NatGeoTV/videos/crowd-control-emergency-exitexperiment/10154281269686005/ET: 15.09.2016>

- NTV. (Şubat 10, 2021). Dünyada ilk kez laboratuvar ortamında yapay biftek üretildi.
<https://www.ntv.com.tr/dunya/dunyada-ilk-kez-laboratuvar-ortaminda-yapaybiftekuretildi/E.T.:10.02.2021>
- Ratini, M. (04 August, 2021). Ways Your Smartphone Can Wreck Your Health.
<https://www.webmd.com/balance/ss/slideshow-smart-phone-health-problems/ET:05.08.2021>
- Williams, Z. (16 November, 2021). 3D-printed steak, anyone? I taste test this 'gamechanging' meat mimic.
www.theguardian.com/ET:17.11.2021